

TYT COĞRAFYA DERS İŞLEME FÖYÜ

KOMİSYON

ISBN 978-0-2022-0672-1

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevdir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

2. Baskı: Ankara

Proje-Yayın: Buse Uğantaş
Dizgi-Grafik Tasarım: Arzu Orhan Kaya
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım AŞ
Saray Mah. 126 Cad. No: 20/A
Kazan/ANKARA
Tel: (0312) 802 00 53-54

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 49180

İLETİŞİM

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

www.pegem.net

pegem@pegem.net

0538 594 92 40

[pegemkurs](https://www.instagram.com/pegemkurs)

Bu kitapçığın her hakkı saklıdır. Tüm hakları Pegem Yayınlarına aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz. Metin ve sorular, kitapçığı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Adı Soyadı:

DOĞA VE İNSAN

DOĞAL ÇEVRE

İnsanların ve tüm canlıların sürekli yaşadıkları, yaşamları süresince etkileşimlerini sürdürdükleri ve karşılıklı ilişkiler içerisinde oldukları fiziksel, sosyal ve kültürel ortamlara **doğal çevre** denmektedir.

Oluşumunda beşerî (insan) etkinin bulunmadığı su, bitki, yer şekilleri, atmosfer gibi doğal ortamda bulunan her şey doğal unsurlar olarak adlandırılır. Taş doğal bir unsurdur ama taştan yapılan bir köprü doğal unsur olarak adlandırılmaz, insan etkisinin olduğu her şey **beşerî** olarak adlandırılır.

Yani bilimin ele aldığı konular ve çalışma yöntemleri farklıdır. Coğrafya bilimi, Dünya'yı tanıyarak amacına ulaşmayı hedefler. Coğrafya dünyanın geçmişini bilir, bugünkü durumunu öğrenip gelecekle ilgili tahminler yapmaya çalışır. Dünya'nın özelliklerini tanımanın en kolay yolu doğayı oluşturan unsurları tanımadır.

Atmosfer ve insan

Dünya'yı çepeçevre saran ve Dünya ile birlikte hareket eden çeşitli gazların birleşimi ile oluşan küreye **hava küre** denir. İklim olayları, hava küre yani atmosferde gerçekleşir. Hava olayları canlı yaşamı için büyük önem taşır.

Hava olayları yağış, rüzgâr, ısınma, soğuma, sis gibi olaylardır. İklim olayları yani başka bir ifadeyle hava olayları insan yaşamı üzerindeki birçok şeyde etkilidir. Giyinme, barınma ve beslenme alışkanlıkları iklimle doğrudan ilişkilendirilebilir.

- ✎ Ekvatorial bölgede daha çok ahşap meskenler tercih edilirken kutuplarda buzdan evler yapılmaktadır.
- ✎ Ekvatorial ve Kutup bölgesinde yıl boyunca tek tip giysiler tercih edilirken Orta Kuşak'ta dört mevsim özelliklerine bağlı olarak yıl boyunca farklı giysiler tercih edilir.
- ✎ Çöl bölgelerinde hayvancılıkla geçimlerini sağlayan insanlar susuzluğa dayanıklı develer yetiştirirken soğuk kuşakta hayvancılık faaliyeti yapanlar kalın kürkleri olan soğuğa dayanıklı hayvanlar yetiştirmektedir.

Taş ve insan

Taşlar insan yaşamının hemen her döneminde insanoğlunun faydalandığı materyallerdir. Kabataş döneminden günümüze kadar kullanılmış, hatta gelecekte de kullanımı devam edecektir.

- ✎ İnsanoğlu taşları ilk dönemlerde kesici ve delici alet yapımında kullanmıştır.
- ✎ Günümüzde ise süs eşyası, heykel, mesken, silah, yol, kale yapımı gibi çeşitli amaçlarla kullanılır.
- ✎ Bazı taşlardan yakıt da elde edilmektedir (Taş kömürü, linyit gibi).

Toprak ve insan

Besin maddelerinin yaşam kaynağı olan toprak, çoğunun doğrudan bir kısmının da dolaylı olarak üretim alanıdır.

- ✎ Uzun zamanlarda oluşan toprak zirai faaliyetlerde,
- ✎ Konut yapımında,
- ✎ Çanak çömlek yapımı gibi pek çok alanda kullanılmaktadır.

Yer Şekilleri ve insan

Yer şekillerinin insan yaşamı üzerinde birçok etkisi vardır. Yer şekillerinin insan yaşamında olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır.

Bu kitapçığın her hakkı saklıdır. Tüm hakları Pegem Yayınlarına aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz. Metin ve sorular, kitapçığı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Adı Soyadı:

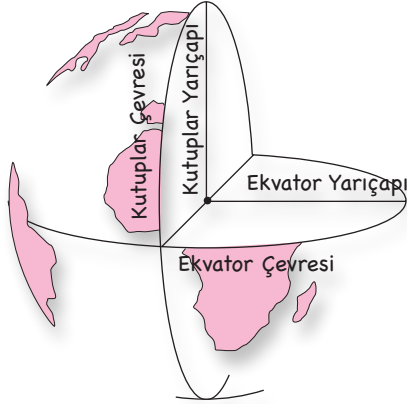
DÜNYA'NIN (YERKÜRE'NİN) ŞEKLİ VE SONUÇLARI

Yerküre, nebula adı verilen kızgın gaz kütlelerinin soğuması sonucu oluşmuş bir gezegendir.

Dünya'nın kutuplardan basık, Ekvator'dan şişkin olan kendine özgü şekline **geoit** adı verilir.

Yerküre geoit şeklini henüz katılaşmamışken, kendi etrafında dönerek soğuduğundan, merkezkaç kuvvetinin etkisiyle almış ve katılaştıktan sonra bu şeklini korumuştur.

Dünya'nın Boyutları

Ekvator Çevresi: 40.076 km

Kutuplar Çevresi: 40.009 km

Ekvator Yarıçapı: 6.378 km

Kutuplar Yarıçapı: 6.357 km

Basıklık Oranı: 1/297

Yüz Ölçümü: 510.100.000 km²

Karalar Yüz Ölçümü: 149.100.000 km²

Deniz ve Okyanuslar Yüz Ölçümü: 361.000.000 km²

Hacim: 1.083.320.000 km³

Dünya üzerinde yerin şekli ve boyutları sonucunda bazı daireler, noktalar ve doğrular oluşmuştur:

Dünya'nın Ekseni

Dünya'nın merkezinden geçtiği varsayılan kutup noktalarını birleştiren hayalî doğruya denir.

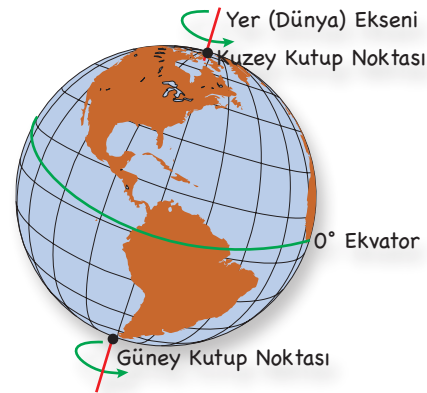
Dünya kendi ekseni etrafında batıdan doğuya doğru döner ve bu dönüşü 24 saatte tamamlar.

Ekvator

- ▶ Kutup noktalarına eşit uzaklıktaki noktaların birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.
- ▶ Dünya'nın üzerine çizilebilecek olan en uzun çemberdir.
- ▶ Dünya'yı Kuzey ve Güney Yarım Küre olarak tam ortadan ayırır.

Kutup Noktaları

Her iki yarım küredeki 90° paralellere denir. Paralellerin boyları yerin şeklinden dolayı Ekvator'dan uzaklaştıkça dereceleri büyür, boyları kısalmır.

Dünya'nın karanlık ve aydınlık kısımlarını ayıran sınıra aydınlanma çizgisi denir.

Bu kitapçığın her hakkı saklıdır. Tüm hakları Pegem Yayınlarına aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz. Metin ve sorular, kitapçığı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

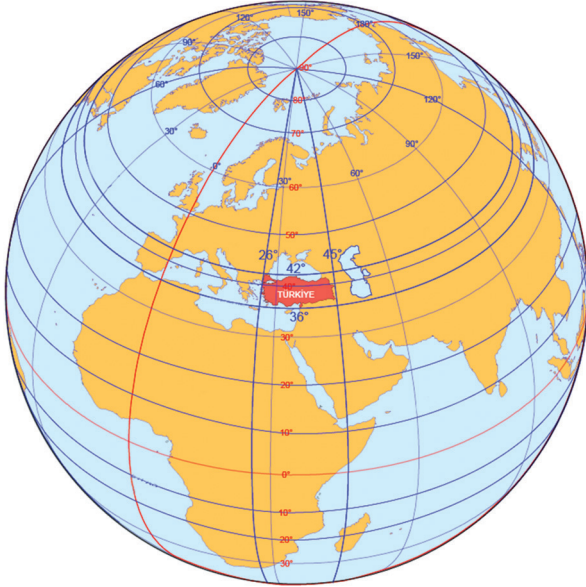
Adı Soyadı:

COĞRAFYA KONUM - I

Herhangi bir noktanın dünya üzerinde kapladığı alana **coğrafi konum** denir. Özel (Göreceli) ve Matematik (Mutlak) konum şeklinde ikiye ayrılır.

1. Matematik (Mutlak) Konum

Yeryüzündeki herhangi bir noktanın Ekvator'a ve Başlangıç Meridyeni'ne göre konumuna denir. Dünya'nın küresel şekilde olması, Dünya üzerindeki herhangi bir merkezin yerini belirtmede zorluk çıkartmaktadır. Bu yüzden bir yerin Dünya üzerindeki konumunu belirtmek için paralel ve meridyenlerden yararlanılır.

Bir ülkenin Kuzey ya da Güney Yarım Küre'de yer aldığını anlamak için paralel dairelerine, doğu veya batıda yer aldığını anlamak için ise meridyen çizgilerine bakabiliriz.

2. Özel (Göreceli) Konum

Bir ülkenin kıtalara, okyanuslara, denizlere, boğazlara, komşu ülkelere vb. göre konumuna denir.

Başka bir ifadeyle bir yeri çevresinden ayıran kendine özgü özelliklerini ifade eden konumdur.

Özel (Göreceli) konumun içinde değerlendirilebilecek bir diğer kavram da jeopolitiktir.

Jeopolitik, siyasi coğrafyadan doğan bir bilim dalıdır. Bu bilim, siyasi coğrafyanın devletlere sağladığı avantaj ve dezavantajları inceler.

Jeo ve politik sözcükleri ayrıştırıldığında Jeopolitik sözcüğü yer-siyaseti anlamını akla getirir.

Devletlerin ulusal güçlerini ve dış politikadaki tutumlarını yönlendiren temel faktörlerden biri olan Jeopolitik kavramı, ülkelerin coğrafi konumları, nüfus özellikleri, doğal kaynaklar ve topoğrafya özellikleri ile ilişkilendirilebilir.

Bu kitapçığın her hakkı saklıdır. Tüm hakları Pegem Yayınlarına aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz. Metin ve sorular, kitapçığı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Adı Soyadı:

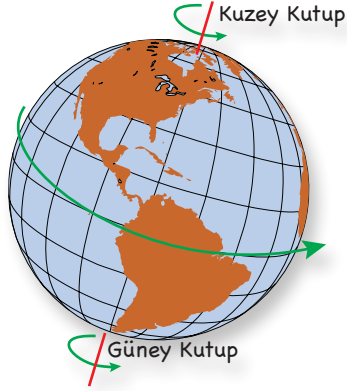
DÜNYA'NIN GÜNLÜK VE YILLIK HAREKETİ (YÖRÜNGENİN ŞEKLİ VE SONUÇLARI)

DÜNYA'NIN GÜNLÜK HAREKETİ VE SONUÇLARI

Dünya'nın iki türlü hareketi vardır.

- ✘ Günlük hareket (Kendi eksenini çevresindeki hareketi)
- ✘ Yıllık hareket (Güneş çevresindeki hareketi)

Dünya'nın Günlük Hareketi (Kendi Eksenini Çevresindeki Hareketi)

Dünya kendi eksenini çevresindeki hareketini batıdan doğuya doğru dönerek 24 saatte tamamlar. Dünya'nın bu dönüş hareketine **günlük hareket** denir.

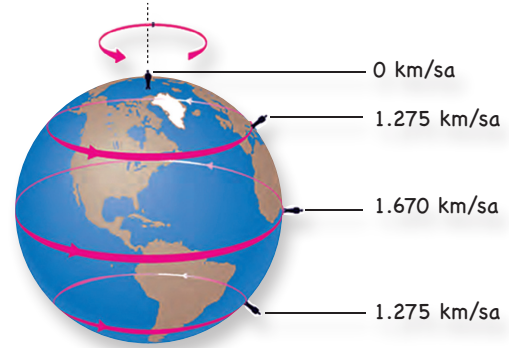
Dünya'nın kendi eksenini etrafında dönüşü sırasında iki tür hız kavramı ortaya çıkar;

Açısal Hız (Boylama bağlı)

- ✘ Dairesel hareket yapan bir cismin, birim zamanda taradığı açıya **açısal hız** denir.
- ✘ Dünya'daki bütün boylamlar 24 saatte 360° lik bir açıyla döner. Bu nedenle Dünya üzerindeki her noktanın açısal hızı birbirine eşittir.
- ✘ Dünya'nın bir saatteki açısal hızı 15°'dir. ($360/24=15$)
- ✘ Açısal hız meridyenlere bağlıdır ve her meridyenin açısal hızı eşittir. Bu nedenle bir meridyen üzerindeki bütün noktalarda yerel saat aynıdır.
- ✘ Açısal hız her yerde aynıdır.

Çizgisel Hız (Enleme bağlı)

- ✘ Cisimlerin birim zamanda aldıkları yoldur.
- ✘ Çizgisel hız Dünya'nın şekline bağlıdır ve yerin çizgisel hızı her enlemde farklıdır.
- ✘ Çizgisel hız en fazla Ekvator'dadır. (Bu hızı hesaplamak için paralel dairesinin uzunluğu 24 saate bölünür. Ekvator 40076 km uzunluğunda olduğuna göre çizgisel hız $40076/24= 1670$ km'dir.)
- ✘ Çizgisel hız Ekvator'dan kutuplara doğru gidildikçe azalır. (70° paralel dairesi 10400 km uzunluğunda olduğuna göre çizgisel hız $10400/24= 434$ km'dir.)
- ✘ Çizgisel hız yer çekiminden etkilenir. Ekvator'da çizgisel hız ve savrulma fazla olduğu için yer çekimi az, kutuplarda ise çizgisel hız ve savrulma az olduğu için yer çekimi fazladır.

Çizgisel hız, sürekli rüzgârlarda ve okyanus akıntılarında sapmalara neden olur. Ayrıca meridyenler arası mesafe kutuplara doğru daralsa da aradaki zaman farkının 4 dakika olması çizgisel hızın kutuplara doğru yavaşlaması ile açıklanır.

Bu kitapçığın her hakkı saklıdır. Tüm hakları Pegem Yayınlarına aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz. Metin ve sorular, kitapçığı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Adı Soyadı:

HARİTA BİLGİSİ - II

HARİTALARDA YERYÜZÜ ŞEKİLLERİNİ GÖSTERME YÖNTEMLERİ

Haritalarda yüzey şekillerini belirgin biçimde göstermek amacıyla çeşitli yöntemler geliştirilmiştir.

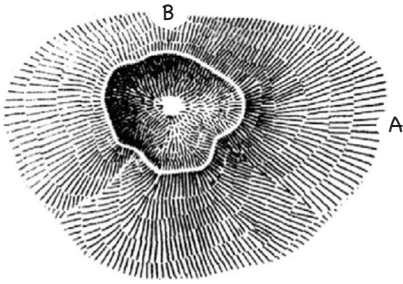
Bunlardan en yaygın olarak kullanılanlar;

Tarama, gölgelendirme, kabartma, renklendirme ve eş yükselti (izohips) yöntemleridir.

1. Tarama Yöntemi:

Bu yöntemde yükselti tarama çizgileri ile ifade edilir.

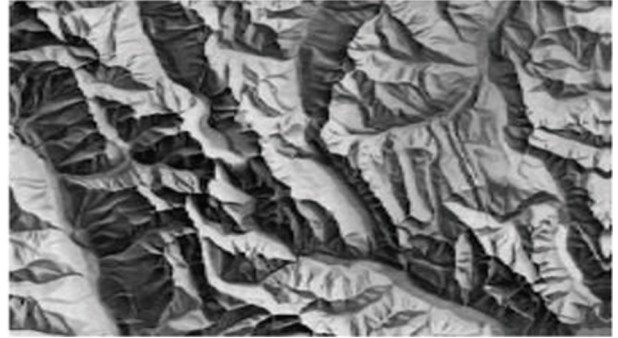
- ▶ Eğim arttıkça çizgiler sıklaşır ve kalınlaşır.
- ▶ Eğim azaldıkça çizgiler seyrekleşir ve inceler.
- ▶ Çok fazla tercih edilen bir yöntem değildir.
- ▶ Taramalar eğim doğrultusunda yapılır.
- ▶ Arazinin düzleşmesi hâlinde tarama çizgisiz yani beyaz gösterilir.

Yukarıdaki tarama yöntemiyle yapılmış çizimde A yönünde eğim az, B yönünde ise fazladır.

2. Gölgelendirme Yöntemi:

- ▶ Yer şekillerinin kuzeybatı köşesinden 45°'lik ışık ile aydınlatıldığı düşünülür. Buna göre aydınlatılan yerler açık renk, gölgede kalan yerler ise koyu renk gösterilir.
- ▶ Ayrıca bu yöntemde gölgelerin açık veya koyu olması, arazinin eğimi hakkında bilgi verir.
- ▶ Daha çok renklendirme yöntemine yardımcı olarak kullanılır.

3. Kabartma Yöntemi:

- ▶ Yeryüzü şekillerinin model hâline getirildiği haritadır.
- ▶ Yer şekillerini en iyi ve gerçeğe en uygun gösteren haritadır.
- ▶ Maliyeti yüksek olduğundan pek yaygın değildir.

Kabartma Haritası